

במלכות ללא מלוכה משנתו של ר' נחמן מברסלב פרופ' חביבה פדיה

שיעור 1: דע שיש פתחים:

ארכיטקטורה קוסמית: שער, צוהר, קומות וחדרים

ר' נחמן מברסלב, "ליקוטי מוהר"ן", תורה ט, ג

ודע שיש פתחים הרבה בחשך הזה לצאת משם, כמו שאמרו חז"ל (יוטא ל"ח ע"ב) הבא לטמא פותחין לו, יש לו פתחים הרבה. נמצא שיש פתחים הרבה בחשך, גם לצאת משם. אבל האדם הוא עיור, ואין יודע למצוא הפתח. ודע שע"י אמת, זוכה למצוא הפתח. כי עיקר אור המאיר הוא הקדוש ברוך הוא, [...] וע"י שקר הוא מסלק את הקדוש ברוך הוא, [...] וכשהקב"ה עמו, הוא מאיר לו איך ליצא מהחשך המונע אותו בתפילתו, [...] וזה פי' (בראשית ו') צהר תעשה לתיבה, פי' רש"י יש אומרים חלון, ויש אומרים אבן טוב. והחילוק שבין חלון לאבן טוב, כי החלון אין לו אור בעצמו, אלא דרך שם נכנס האור, אבל כשאין אור אין מאיר. אבל אבן טוב, אפילו כשאין אור מבחוץ, הוא מאיר בעצמו. כן יש בני אדם שדיבורם הוא חלון, ואין כח להאיר להם בעצמם. וזה יש אומרים, ואמירתם נעשה חלון. ויש, שאמירתם נעשה אבן טוב ומאיר.

ודע שהכל לפי גודל האמת, כי עיקר האור הוא הקדוש ברוך הוא, והקב"ה הוא עצם האמת, ועיקר השתוקקות של הש"י אינו אלא אל האמת. וזה ואל אמה תכלנה מלמעלה, לשון (שמואל ב' י"ג) ותכל נפש דוד [...] וזה אמ"ה תכלינה מלמעלה, ר"ת אמ"ת. כי ע"י אמת, הקדוש ברוך הוא חומד מלמעלה לשכון עם האדם, [...] ואז ופתח התיבה בצידה תשים, היינו התיבה היוצאת באמת, היא תשים לך פתח, בחשך שאתה ניצוד בו [...] כי מתחילה לא היה יכול לדבר, מחמת החשך הסובב אותו. ועל ידי שיוצא מתוך החשך, ומתפלל היטב, על ידי זה הוא מתקן תחתים שנים ושלישים...

השוואה לפניד מפעזריטש

ר' דוב בער (המגיד ממעזריטש), "אור תורה" נח, יח

צוהר תעשה לתיבה, בשם ריבש"ט זלה"ה שתהא התיבה מצהיר. על דרך כי יש בכל אות עולמות ונשמות ואלוהות, ועולים ומתקשרים ומתייחדים זה בזה [...] וצריך האדם לכלול נשמתו בכל בחינה ובחינה מהנזכר, [...] ונעשה] שמחה ותענוג גדול עד אין שיעור. וזהו תחתים שנים ושלישים וגומר, דהיינו עולמות ונשמות ואלוהות, תלת עלמין אית ליה. וצריך לשמוע [בכל תיבה] כל מה שאומר, שהשכינה, עולם הדבור, מדברת, והוא שושבינה. צוהר, שתצא בבחירות ולעשות נחת רוח ליוצרו...

היכלי התפורה והקיום האותנטי

ר' נחמן מברסלב, "ליקוטי מוהר"ן", תורה רמה

"דע שיש חדרי תורה, ומי שזוכה להם, כשמתחיל לחדש בתורה, הוא נכנס בהחדרים, ונכנס מחדר לחדר, ומחדר לחדר, כי בכל חדר וחדר יש כמה וכמה פתחים לחדרים אחרים, וכן מאותם החדרים לחדרים אחרים, והוא נכנס ומטיל בכלם, ומלקט משם אוצרות, [...] אבל דע שצריך לזהר מאוד, לבל יטעה בעצמו [...] כי יש כמה וכמה חדושים [...] רק מהיכלי התמורות, [...] שנדמים להשגות".

הרב דוב בער (המגיד ממעזריטש), "מגיד דבריו ליעקב ולקוטי אמרים" דף ד

ישים כל מחשבתו בכח התבות שהוא מדבר עד שיראה האורות של התבות האיך מתנוצצים זה בזה, [...] האורות של האותיות הם חדרים של השם יתברך שהוא ממשיך בהם את אצילות אורו, ולתוכן צריך להפשיט נשמתו מגופו ותהיה נשמתו מלובשת באותן המחשבות שהוא מדבר, [...] שעולה נשמתו לכל העולמות שצריך לעלות ובודקין אותו בכל עולם אם הוא ראוי לעלות, ואם לאו דוחין אותו לחוץ. ולפעמים שולחין לו מחשבה זרה מחמת שדוחין אותו.

מתוך: פרנץ קפקא, "הטירה"

מכל המבטים הצדדים האלה היה ק' חוזר עד מהרה אל המשרת, משרת זה לא חל עליו למען האמת וביחוד מצאה חן בעיני קשיחותו של המשרת הזה, במאבק עם החדרים הקטנים והעיקשיים האלה - בעיני ק. נצטייר הדבר לפעמים כמאבק עם החדרים שהרי את יושביהם לא זכה כמעט לראות...

ר' נחמן מברסלב, "מעשה מבן מלך ובן שפחה שנתחלפו"

ובן המלך האמיתי שנקרא בן השפחה, היה טבעו נמשך לנימוס המלכות, אף שהיה גדל בבית העבד. ולהיפך בן השפחה, שנקרא בן המלך היה טבעו נמשך לנימוס אחר שלא כנימוס המלך. אך מאחר שהיה בבית המלך היה מוכרח להתנהג בנימוס המלכות שהיו מגדלים אותו בו....

[**יקיצת התודעה**]: אדרבה אם כן שהשם יתברך יכול לעשות כזאת, להחליף את בן המלך ושיעבור עליו כנ"ל. אם כך, הייתכן מה שעשיתי, וכי כך היה ראוי לי להתנהג כמו שעשיתי?.

ר' נתן, "ליקוטי הלכות", ברכת השחר, ג

החליפין הנ"ל של הבן מלך שנחלף וכו' שזה סוד בחינת היכלי התמורות ששם נחלפין לפעמים הנשמות [...] שהוא בחינת נשמות העשוקות בטיקלא בקלפת נגה.

דונלד וינקוט, "עצמי אמיתי, עצמי כוזב", עמ' 202-213

המושג עצמי כוזב.. טומן בחובו את הרעיון של עצמי אמיתי... קל היה לי לראות את טבעו ההגנתי של העצמי הכוזב. תפקידו ההגנתי הוא להסתיר את העצמי האמיתי, יהא זה אשר יהא, ולגונן עליו... [סיווג] דפוסי העצמי הכוזב: בקיצוניות אחת: העצמי הכוזב מציג עצמו כאמיתי, והוא זה שצופים מבחוץ נוטים לראות בו את האדם האמיתי. אולם במערכות יחסים יומיומיות, ביחסי עבודה, וביחסי חברות העצמי הכוזב מתחיל להיכשל... רק העצמי האמיתי יכול להרגיש ממשי.

שיעור 2: פרקטיקות לא מילוליות: הזעקה ולידת העצמי

ר' נחמן מברסלב, "ליקוטי מוהר"ן" כא, ז

ולפעמים יש, שהמוחין והשפע אלקי הוא בהעלם, בבחי' עיבור. ואז יפה צעקה לאדם [...] כמו אשה שתשה כחה מלידה. ובשעה שהיא כורעת לילד, ראמת ע"י קלין [...] ואז מולדת (זוהר פנחס רמ"ט ע"ב). [...] והצעקה שאדם צועק בתפלתו ובתורתו, כשנסתלקין המוחין בבחי' עיבור, אלו הצעקות הן בחי' צעקת היולדת. והקב"ה שהוא יודע תעלומות של המוחין, איך נתעלמו, הוא מאזין צעקתינו. והצעקה הוא במקום צעקת השכינה, כאלו השכינה צועקת, ואז מולדת המוחין.

מדרש בראשית רבה ח, א

אמר רבי ירמיה בן אלעזר בשעה שברא הקב"ה את אדם הראשון אנדרוגינוס בראו הדא הוא דכתיב זכר ונקבה בראם א"ר שמואל בר נחמן בשעה שברא הקב"ה את אדם הראשון דיו פרצופים בראו ונסרו ועשאו גביים גב לכאן וגב לכאן.

זוהר, פרשת בשלח נב ע"ב (בתרגום מילולי)

אמר רבי שמעון: איילה אחת יש בארץ, והקב"ה עושה הרבה בשבילה, בשעה שהיא צווחת וצועקת הקב"ה שומע צרתה ומקבל קולה. וכאשר העולם נצרך לרחמים על מים, היא נותנת קולות, והקב"ה שומע קולה. ואז מרחם הקב"ה על העולם. [...] וכאשר צריכה ללדת, היא סתומה מכל הצדדים, וכך באה ומשימה ראשה בין ברכיה, וצועקת ומרימה קולות. והקב"ה מרחם עליה, ומזמין לה נחש אחד, שנושך בערוותה, ופותח אותה וקורע לה אותו מקום, ומולידה מיד.

ר' נחמן מברסלב, "ליקוטי מוהר"ן" כב, ה

וצריך כל אדם לרחם מאוד על בשר הגוף, להראות לו מכל הארה ומכל השגה שהנשמה משגת, שהגוף ג"כ ידע מזאת ההשגה. [...] כי הנשמה של כל אדם היא רואה ומשגת תמיד דברים עליונים מאד, אבל הגוף אינו יודע מהם.

ע"כ צריך כל אדם לרחם מאד על בשר הגוף, לראות לזכר הגוף, עד שתוכל הנשמה להודיע לו מכל מה שהיא רואה [...] וכשהגוף צח ואור, תוכל הנשמה להתרומם ולחזור למדריגתה, ע"י הגוף. היינו ע"י תענוגי הגוף, תוכל לזכור ולעלות לתענוגים שלה. כי מאחר שהגוף ג"כ טוב וכשר, אינו נלכד בהתענוגים [...] וזה בחי' (תהלים ק"ב) מקול אנחתי דבקה עצמי לבשרי, עצמי היא הנשמה שהיא עצם האדם.

כי עיקר עצמיות האדם, מה שנקרא אצל האדם אני הוא הנשמה [...] אבל מחמת עזות הגוף בתאוותיו, אזי הנשמה [...] רחוקה מבשרו וגופו. וע"י קול אנחה [...] נשבר עזות גופו. ואז מתקרבת ומתדבקות העצם להבשר, היינו הנשמה להגוף, [...] זה בחי' קול שופר...

ר' נחמן מברסלב, "ליקוטי מוהר"ן" סד

כי הבריאה היתה ע"י הדיבור, [...] ובהדיבור יש חכמה, כי כלל הדיבור הוא רק ה' מוצאות הפה, ועל ידם נתהוו כל הדברים של כל הבריאה [...] והדיבור הוא הגבול של כל הדברים, כי הגביל חכמתו בהאותיות, [...] אבל בהחלל הפנוי שהוא מקיף כל העולמות כנ"ל, [...] אין שם שום דיבור, [...] הצדיק שהוא בחינות משה, בחינות שתיקה, יכול לעיין בדברי המבוכות אלו, שהם בחינות שתיקה [...] כדי להעלות הנשמות שנפלו לשם."

ר' נחמן מברסלב, "ליקוטי מוהר"ן" סד

ודע, שעל ידי הניגון של הצדיק, [...] הוא מעלה את הנשמות מן האפיקורסית הזאת של החלל הפנוי שנפלו לשם. כי דע, שכל חכמה וחכמה שבעולם, יש לה זמר וניגון מיוחד. [...] ואפילו חכמת האפיקורסית, יש לה ניגון וזמר המיוחד לחכמה האפיקורסית. [...] וכן ממדריגה למדריגה, כי בחי' החכמה שבמדריגה היותר עליונה, יש לה זמר וניגון יותר עליון לפי בחינתה. וכן למעלה מעלה עד ראשית נקודת הבריאה שהיא תחילת האצילות, ושם אין למעלה ממנה. ואין מקיף לאותה חכמה שיש שם, כ"א אור הא"ס המקיף לחלל הפנוי, שבתוכו כל הבריאות והחכמות. ובוודאי גם שם יש בחי' חכמה, אך החכמה שיש שם באור א"ס, א"א לידע ולהשיג אותה. כי א"ס הוא הש"י בעצמו, וחכמתו א"א להשיג כלל. ואין שם רק בחי' אמונה, שמאמינים בו ית', שאורו הא"ס מסבב כל עלמין ומקיף הכל. ואמונה, יש לה ג"כ זמר וניגון המיוחד לאמונה [...]. ואותו הזמר המיוחד לאמונה הנ"ל, [...] הוא ג"כ למעלה מכל הנגינות וזמירות שבעולם, [...] וכל הזמירות והנגונים של כל החכמות, נמשכין מזה הזמר והניגון, [...] ולעתיד לבא שיהפוך לכל העמים שפה ברורה לקרוא כולם בשם ה' [...] אז יתקיים: 'תבואי תשורי מראש אמנה'. [...] דייקא, היינו בחי' אמונה עליונה זו [...] ולבחי' זמר של אמונה העליונה הזאת, אין מי שיזכה, כ"א צדיק הדור, שהוא בחי' משה. [...] שהוא בחי' שתיקה, בחי' שתוק כך עלה במחשבה הנ"ל, היינו שהיא עדיין למעלה מהדיבור כנ"ל, [...] וזה (שמות טו) אז ישיר משה, [...] וע"כ על ידי ניגון של הצדיק, שהוא בחינות משה כנ"ל, על ידי זה עולים ויוצאים כל הנשמות שנפלו בתוך האפיקורסית הזאת של חלל הפנוי. [...] שעל ידי ניגון ואמונה זו נתבטלים כל האפיקורסית...

הנחאת כף אל כף**ר' נחמן מברסלב, "ליקוטי מוהר"ן" י**

כשיש, חס ושלום, דינים על ישראל, על ידי ריקודים והמחאת כף אל כף נעשה המתקת הדינים

ר' יוסף חיים, "כירי רם" (פיוט)

כִּירֵי רָם כִּירֵי רָם
עַל יַד מִשָּׁה בֶן עֲמֶרָם כִּירֵי רָם כִּירֵי רָם

רבי יוסף חיים, "בן איש חי", הלכות שנה א, וזאת הברכה י"ח: א

מה שמרבים בשמחה לכבוד התורה, היא מצוה גדולה, ובכל דבר יכון האדם לשם שמים [...] ואיתא במדרש: "ודוד מכרכר בכל עוז לפני ה'". מהו "מכרכר"? שהיה מכה ידיו זו על גב זו וטופח [...] ופירש ב"אור שבעת הימים" שהיה מכון להגביר הימין על השמאל, וחסד על גבורה ורחמים על הדין; והיה מכון למתק על ידי זה חמשה גבורות הרמוזים בחמש אצבעות הימין, וחמש פעמים חמש בהכאה הם כ"ה.

שיעור 3: שאלת הספירלה:

התגלות ומשמעות אורות וכלים

ר' נחמן מברסלב, "ליקוטי מוהר"ן" כא

כי יש מקיפים אצל השכל, היינו שאינו נכנס להשכל פנימי האנושי. ויש מקיפים להתורה, שמקיף להתורה, ואינו נכנס לתוך התורה. [...] יש שהם מקיפים ועומדים לפני העינים, [...] ואינם נכנסים להשכל. ויש שהם בהעלם שלא באו עדיין אפילו למקיפים, והוא בחי' עיבור. ומה לעשות, שיכנסו המקיפים של התורה לתוך התורה בפנים, [...] מה שא"א להשיג מצד חסרונו האנושי, יהיה נעשה מהמקיף פנימי. דהיינו שיבוא מההעלם למקיפים, והמקיפים יהיו נעשים פנימי: [...] כי עיקר השאלה הוא איך להוליד המוחין מתעלומותן, ואח"כ [...] איך זוכין להכניס המקיפין לפנים. [...] היינו ע"י צעקה בתורה ותפלה.

ר' נחמן מברסלב, "ליקוטי מוהר"ן" כב

ודע כי שני העדיים שהכתירו בחורב מנעשה ונשמע, הם בחי' בראשית ברא. כמובא בספרא דצניעותא (פ"ה) בראשית דא מאמר. ברא חצי מאמר. דא עדן עלאה. עדן תתאה. חכמה עילאה. חכמה תתאה. אב ובן. כי נעשה ונשמע, הוא בחי' נסתרות ונגלות. נעשה, הוא בחי' נגלות, היינו המצוות שאפשר לכ"א לקיים לפי מדריגתו. ונשמע, היא בחי' נסתרות, מה שהוא גבוה ונסתר ממנו, שאינו יכול לעשות עבודה בזה. ויש בכל דרגא ודרגא, [...] בחי' נעשה ונשמע. כי כל אחד לפי מדריגתו, [...] מי שבא למדריגה גבוה מהראשונה, אזי נעשה מהנשמע שלו, בחי' נעשה, ואזי יש לו בחי' נשמע אחרת [...] וצריך כל אדם שילך מדרגא לדרגא, ומעולם לעולם. עד שיזכה בכל פעם לבחי' נעשה ונשמע גבוה יותר [...] עד שיבא בראשית נקודת הבריאה, שהוא תחלת האצילות. [...] ובחי' נשמע שיש שם, הוא תורת ה' באמת. כי בכל עולם ודרגא, תורת ה' היא רק בשם המושאל, כי רק מחמת שנסתר ממנו, נקרא תורת ה'. וכשבא לשם נעשה תורתו. אך בחי' הנשמע שבתחלת האצילות, היא תורת ה' באמת. [...] וכשזוכה להכלל באין סוף, אזי תורתו הוא תורת ה' ממש...

ר' נחמן מברסלב, "ליקוטי מוהר"ן" כא

כתיב: 'אחור וקדם צרתני' (תהילים), כי יש שכל שאדם משיג אותו ע"י הקדמות רבות, והשכל הזה מכונה בשם אחור. ויש שכל שבא לאדם בלא שום הקדמה, אלא ע"י שפע אלקי, וזה מכונה בשם קדם, והתלהבות הלב, נולד מחמת תנועת השכל. כי טבע התנועות שמוליד חום, ולפי מהירת תנועות השכל, כן מוליד חום בלב. נמצא ע"י שפע אלקי, שהשכל נשפע לאדם במהירות שאין צריך להשתמש בשום הקדמה, עי"ז המהירות, שלהבת הלב עולה תמיד מאילי: אבל [...], אי אפשר לבא לזה, אלא שיקדש את פיו, וחוטמו, ועיניו, ואזניו, [...] היינו, שישמור את עצמו מלהוציא שקר מפיו: ויהיה לו יראת שמים [...], ויהיה לו אמונת חכמים, [...] ויעצים עיניו מראות ברע: כי הן המעוררין את שפע אלקי [...] והן מעוררין את המוח, [...] והן הן שבעת הנרות. כי פה, ותרין נוקבא חוטמא, ותרין עיינין, ותרין אודנין, הם בחי' שבעת הנרות. ומנרתא דא רישא, היינו המוח. ופני המנורה, היינו שפע אלקי.

שיעור 4: שאלת הייסורים

ר' נחמן מברסלב, "ליקוטי מוהר"ן" כא

חיים נצחיים הם רק להשי"ת, כי הוא חי לנצח. ומי שנכלל בשורשו, דהיינו בו ית' הוא ג"כ חי לנצח.

[...]

וכן אין שלימות רק להשי"ת, וחופץ ממנו כולם חסרים, ומי שהוא נכלל בו, יש לו שלימות:

ועיקר הכלליות שיהיה נכלל באחד, הוא ע"י הדעת אותו ית', [...]

כי עיקר האדם הוא השכל, [...]

וכשיודע ומשיג בידיעת הש"י, הוא שם ממש [...]

וכל החסרונות שיש לאדם, הן פרנסה או בנים או בריאת הגוף,

וכל שאר החסרונות, הכל הוא בחסרון הדעת.

ואף שיש חסרים לגמרי מהדעת, ועכ"ז יש להם כל טוב. באמת כל מה שיש להם, אינו כלום.

וכן להיפך, השלם בדעת, שיש לו חסרון, באמת החסרון אינו כלום.

ר' נחמן מברסלב, "מנורת החסרונות"

מעשה אחד הלך מאביו, והיה במדינות אחרות ימים רבים אצל אחרים. ולזמן בא לאביו

והתפאר בעצמו שלמד שם אומנות גדול: לעשות מנורה. וציווה להתאסף כל בעלי אומנויות

הזה, והוא יראה להם חוכמתו בזה האומנות. וכן עשה אביו, וקיבץ כל הבעלי אומנות הזאת

[...] והבן הוציא מנורה אחת שעשה והיתה מגונה מאוד בעיני כולם [...] והודיע לו אביו שלא

נראה יפה בעיני כולם. השיב לו הבן: "אדרבא, בזה הראיתי גדולתי, כי הראיתי לכולם חסרונם.

כי בזאת המנורה נמצאים החסרונות של כ"א [כל אחד] מהבעלי אומנות הנמצאים כאן. הלוא

תראה, שאצל זה מגונה חתיכה זו, אבל חתיכה אחרת יפה אצלו מאוד. ואצל אחר להפך,

אדרבא, זאת החתיכה שהיא מגונה אצל חברו היא יפה ונפלאה בעיניו, רק זאת החתיכה

מגונה. [...] ועשיתי מנורה זאת מחסרונות לבדם, להראות לכולם שאין להם שלמות, ויש לכ"א

חיסרון. [...] אבל באמת אני יכול לעשות כתיקוננו. אם היו יודעים כל החסרונות והנמנעים של

הדבר, היו יודעים מהות הדבר, אף שלא ראו אותו מעולם.

שיעור 5: יש בני אדם הישנים את ימיהם:

תיאוריית הסיפור של ר' נחמן מברסלב

ר' נחמן מברסלב, "ליקוטי מוהר"ן" ס

והתגלות היראה, הוא על ידי פקידות עקרות [...] ופקידות עקרות, נעשה על ידי שמעוררין את בני אדם משינתם. כי יש בני אדם שישנים את ימיהם, ואף שנדמה להעולם שהם עובדים את ה', ועוסקים בתורה ובתפילה, אף על פי כן כל עבודתם אין להש"י נחת מהם. כי נשאר כל עבודתם למטה, ואין יכול להתרומם ולהתעלות למעלה. [...] וצריך לעוררו משינתו. ואי אפשר לעוררו, כי אם כשמתעורר מעצמו, כי צריך אתערותא דלתתא. רק כשמתעורר מעצמו, אם לא היו מעוררין אותו, היה נשאר ישן יותר. על כן צריך תיכף כשמתעורר, להראות לו פניו, ולהלביש אותו בפניו שנסתלק ממנו בשעת שינה, וזהו בחי' התעוררות השינה: וכשרוצין להראות לו פניו, ולעוררו משינתו, צריכין להלביש לו את הפנים בסיפורי מעשיות. כי יש ע' פנים לתורה, והם בחי' ע' שנים, כי כל אחד משונה מחבירו. וצריכין להלביש את הפנים דווקא, מחמת ג' טעמים: א', כי כמו שמרפאין את העיור, צריכין לסוגרו, שלא יראה את האור פתאום. וצריכין לצמצם לו את האור, כדי שלא יזיק לו מה שיראה פתאום. כמו כן לזה שהיה בשינה ובחושך זמן רב, כשרוצין להראות לו פניו ולעוררו, צריכין להלביש לו את הפנים בסיפורי מעשיות, כדי שלא יזיק לו פתאום האור. וזה בחי' (תהלים י"ז) אני בצדק אחזה פניך, צדק, הוא בחי' לבושין, בחי' (איוב כ"ט) צדק לבשתי. אזי, אשבעה בהקיץ תמונתך. כי אז יכול לראות אח"כ בהקיץ, דהיינו כשמקיצין ומעוררין אותו מהשינה, כי לא יזיק לו האור פתאום כנ"ל: והטעם הב', כי צריך להלביש, כדי שלא יתאחזו החיצונים בו: והטעם הג', כי החיצונים האוחזין בו, לא יניחו אותו לצאת. ע"כ צריך להלביש את פניו, כדי לשנותו, שלא יהיו מכירין בו, בבחי' (איוב י"ד) משנה פניו ותשלחהו: ויש כמה בחינות, בזה שמלבישין את הפנים. כי יש שמלבישין את הפנים שלו, בסיפור מעשה. ויש שא"א לעוררו בפנים שלו, וצריך להראות לו פנים גבוה. ולפעמים מלבישין ג"כ בדברי תורה, דהיינו שאומרים תורה גבוה, וא"א לאמרה כך כמות שהיא, ומלבישין אותה בתורה נמוכה וקטנה ממנה. וזה בחי' (חבקוק ג') ה' פעלך בקרב שנים חייהו, פרש"י עוררהו. וזהו, פעלך, היינו סיפורי מעשיות. בקרב שנים, היינו בחי' מעשיות של הע' פנים, שהם ע' שנים כנ"ל. היינו שמעוררין אותו על ידי סיפורי מעשיות, שהן בקרב שנים, היינו המעשיות של הע' פנים כנ"ל: אבל יש שנפל מכל הע' פנים, עד שא"א לעוררו בשום פנים, כ"א ע"י סיפורי מעשיות של שנים קדמוניות, שכל הע' פנים, ע' שנים, מקבלין חיות משם".

קרל יונג, "הפסיכולוגיה של הלא מודע"

ארכיטיפ הוא ביאור חופשי של אידיאה [...] של אפלטון. זהו מונח מתאים מועיל למטרותינו, כי הוא אומר לנו שעד כמה שמדובר בתכנים של הלא-מודע הקולקטיבי, אנו עוסקים בטיפוסים ארכאיים או קדמונים, כלומר בדימויים אוניברסליים שקיימים מימים קדומים יותר.

"ר' נחמן מברסלב, "מעשה מאבידת בת מלך"

"מעשה במלך אחד, שהיו לו ששה בנים ובת אחת. ואותה הבת הייתה חשובה בעיניו מאוד, והיה מחבבה ביותר והיה משתעשע עמה מאוד. פעם אחת היה מתוועד עמה ביחד באיזה יום, ונעשה ברוגז עליה, ונזרק מפיו דבור: שהלא טוב ייקח אותך [...] בלילה הלכה לחדרה, ובבקר לא ידעו היכן היא. והיה אביה מצטער מאוד, והלך לבקשה אנה ואנה. עמד השני למלכות, מחמת שראה שהמלך מצטער מאוד, וביקש שיתנו לו משרת וסוס ומעות על הוצאות, והלך לבקשה. והיה מבקשה מאוד זמן מרבה מאוד עד שמצאה.

[...] והיא הייתה בת המלך, והשני למלכות ראה והכירה. אחר-כך הציצה המלכה וראתה אחד ששוכב בזוית, והכירה אותו. ועמדה מכיסאה והלכה לשם ונגעה בו ושאלה אותו: האתה מכיר אותי? השיב לה: הן, אני מכיר אותך; את היא בת המלך שנאבדה. שאל אותה: איך באת לכאן? והשיבה: באשר שאבי המלך נזרק מפיו הדבור ההוא, וכאן, המקום הזה, הוא לא טוב. וסיפר לה, שאביה מצטער מאוד, ושהוא מבקשה כמה שנים. שאל אותה: איך אני יכול להוציא אותך?

[...] אמרה לו: אי-אפשר לך להוציא אותי, כי אם כשתבחר מקום, ותשב שם שנה אחת, וכל השנה תתגעגע אחרי להוציא אותי, ובכל זמן שיהיה לך פנאי, תהיה רק מתגעגע ומבקש ומצפה להוציא אותי, ותתענה, וביום האחרון מהשנה תתענה ולא תישן מעת לעת."

אתיקה ואסתטיקה

ר' נחמן מברסלב, "ליקוטי מוהר"ן", יט

(חבקות ג') תפלה לחבקוק הנביא על שגיונות וכו'. איתא בספרא דצניעותא פרקא קדמאה (זוהר תרופה דף קע"ו ע"ב) עד לא הוי מתקלא לא הוי משגיחין אפין באפין:

א כי קשה להעולם, על מה צריך לנסוע להצדיק לשמוע מפיו. הלא אפשר, לעיין בספרים דברי מוסר. אך באמת הוא תועלת גדול, כי יש חילוק גדול בין השומע מפי הצדיק האמת בעצמו, ובין השומע מפי אחר האומר בשמו. מכ"ש כששומע מפי ששמע מפי השומע. כי יורד בכל פעם מדרגא לדרגא, רחוק טפי הצדיק. וכן בין השומע מפי הצדיק למעיין בספר, הוא חילוק גדול ביותר.

ב כי צריך לזכך את הפנים, שיוכל כל אחד לראות את פניו בפנים שלו כמו במראה. עד אשר בלא תוכחה ובלא מוסר יתחרט חבירו תיכף על מעשיו, רק ממה שיביט בפנים שלו. כי ע"י שיביט בפנים שלו, יראה א"ע כמו במראה, איך פניו משוקע בחשך.

במלכות ללא מלוכה (ב) משנתו של ר' נחמן מברסלב פרופ' חביבה פדיה

שיעור 1: החלל הפנוי:

טראומה ודרכו של ר' נחמן לריפוי בניגון

ר' נחמן מברסלב, "ליקוטי מוהר"ן" סד

[...] כי השי"ת מחמת רחמנותו ברא את העולם, כי רצה לגלות רחמנותו, ואם לא היה בריאת העולם על מי היה מראה רחמנותו. [...] וכאשר רצה השי"ת לברוא את העולם, לא היה מקום לבוראו מחמת שהיה הכל א"ס. ע"כ צמצם את האור לצדדין, ועל ידי הצמצום הזה נעשה חלל הפנוי. ובתוך החלל הפנוי הזה, נתהוו כל הימים והמדות, שהם בריאת העולם (כמ"ש בע"ח בתחלתו), [...] וזה הצמצום של החלל הפנוי, א"א להבין ולהשיג, כ"א לעתיד לבא. כי צריך לומר בו שני הפכים, יש ואין. כי החלל הפנוי הוא ע"י הצמצום, שכביכול צמצם אלקותו משם, ואין שם אלקות כביכול, כי אם לא כן אינו פנוי, והכל אין סוף, ואין מקום לבריאת העולם כלל. אבל באמת לאמתו, בוודאי אעפ"כ יש שם ג"כ אלקות, כי בוודאי אין שום דבר בלעדי חיותו.

[אמצע סעיף ב:] והנה ע"י אמונה, שמאמינים שהש"י ממלא כל עלמין וסובב כל עלמין. ומאחר שהוא סובב כל עלמין, א"כ שגם החלל הפנוי בעצמו נתהווה מחמתו ית'. ובוודאי באמת לאמיתו יש שם אלקותו ית', [...] ע"כ הם עוברים על כל החכמות והקשיות והאפיקורסית הבא משם מחלל הפנוי, כי יודעים שבוודאי א"א למצוא להם תשובה. כי אם היה מוצא עליהם תשובה, היינו שהיה מוצא בהם את השי"ת, א"כ לא היה חלל הפנוי, ולא היה אפשר להתהוות הבריאה. אבל באמת לאמיתו, בוודאי יש עליהם תשובה, ובוודאי יש שם אלקותו ית'. [...] וע"כ ישראל נקראים עבריים, ע"ש שהם עוברים באמונתם על כל החכמות. ואפילו על החכמות שאינם חכמות, היינו האפיקורסית השנית הבא מחלל הפנוי כנ"ל...

ישעיהו ליבוביץ', "אמונתו של הרמב"ם",

תל אביב: משרד הביטחון, אוניברסיטה משודרת, עמ' 32-33

כפי שהראה סרן קירקגור לקפיצה, ל"קפיצת האמונה", שאינה ניתנה לעיגון כמו טענה, אך בכל זאת מחייבת פעולה ברוח מסוימת. דוגמה לכך היא פעולתו של אברהם אבינו המאמין באלוהים, חרף העובדה שנדרש להקריב את בנו ובכך לחסל את השושלת המובטחת. אמונתו של אברהם היא אמונה שלמה משום שאינה פונקציונלית...

פרנץ קפקא, "רשימות היומן" (1910)

העובדה שאיני יודע בעצם מה מצבי תלויה לגמרי בחוסר יכולתי לכתוב. את העובדה הזו בכוחי להבין גם מבלי להכיר את יסודותיה. כל הדברים הצצים בראשי, צצים להם לא מן השורש אלא מאמצע הדברים. ינסה מישהו פעם לתפוס דברים שכאלה [...] לדוגמא הלוליינים היפניים, המטפסים על סולם שאינו מונח על הרצפה אלא על כפות רגליו המוחזקות מעלה של זה השוכב למחצה, ואף אינו מוטה אל הקיר אלא רק מונף באווי. אני לא מסוגל לכך, מלבד העובדה שלרשות הסולם שלי לא עומדות כלל כפות רגליים.

פרנץ קפקא, "צער ראשון"

אמן טרפז - ידוע שאמנות זו, המבוצעת במסגרת במות המופעים הגדולות, היא אחת מהקשות ביותר בין כל אלה שבהישג ידו של אדם [...] כונן את חייו כך, שכל עוד עבד באותו עסק, נשאר יום ולילה על הטרפז. יתר צרכיו המאוד מועטים סופקו באמצעות משרתים שהחליפו זה את זה, אשר השגיחו מלמטה, וכל מה שנדרש למעלה העלו והורידו במתקנים שנבנו במיוחד [...] רק כך יכלה אמנותו להשתמר בשלמותה. [...] מובן שיחסי האנוש שלו הצטמצמו, [...]

כך יכול היה אמן הטרפז לחיות באין מפריע, לולא המסעות הבלתי נמנעים ממקום למקום, שהעיקו עליו מועקה כבדה מנשוא. אמנם האמרגן דאג לחסוך מאמן הטרפז כל הארכה בלתי הכרחית של סבלו: [...] ואז דיבר אליו אמן הטרפז בלחש. האמרגן מיד התייצב לשירותו: אמן הטרפז אמר, נושך את שפתיו, שכעת נחוצים לו לתרגיליו, במקום הטרפז היחיד שהיה לו עד כה, שיהיו תמיד שני טרפזים, שני טרפזים זה כנגד זה. האמרגן הסכים לכך מיד. [...] כך עלה בידי האמרגן להרגיע את אמן הטרפז, ויכול היה לשוב אל פינתו. אבל הוא עצמו לא נרגע. בדאגה כבדה התבונן בחשאי מעל הספר באמן הטרפז. אם התחילו מחשבות כאלה לענות אותו, האמנם אפשר להפסיק אותן לגמרי? האם הן לא תתגברנה ותתגברנה? האם אינן איום קיומי? ובאמת נדמה היה לאמרגן שראה, כיצד כעת בשינה רגועה למראה, שבה הסתיים הבכי, מתחילים להיחרת הקמטים הראשונים במצח הילד החלק של אמן הטרפז.

שיעור 2: גבוליות חתרנות

נשמות ערטילאיות של תקופתנו

ר' נחמן מברסלב, "ליקוטי מוהר"ן" סה

א דע, כי יש שדה, ושם גדילים אילנות ועשבים יפים ונאים מאוד. וגודל יקר יופי השדה וגידוליו א"א לספר, אשרי עין ראתה זאת. ואילנות ועשבים, הם בחי' נשמות קדושות הגדלים שם. ויש כמה וכמה נשמות ערומות, שהם נעים ונדים מחוץ לשדה, וממתינים ומצפים על תיקון, שיוכלו לשוב ולכנוס אל מקומם. וגם אפילו נשמה גדולה, שבה תלויים כמה נשמות, לפעמים כשהיא יוצאת לחוץ, קשה לה לחזור לשם. והם כולם מבקשים ומצפים על בעל השדה, שיוכל להתעסק בצורך תיקונם. ויש נשמה, שתיקונה ע"י מיתה של אחד, או ע"י מצוה ועבודה של אחד: ומי שרוצה לחגור מתניו, להכניס עצמו להיות הוא הבעל השדה, צריך להיות איש אמוד ותקיף, וגבור חיל, וחכם, וצדיק גדול מאוד. כי צריך להיות אדם גדול ומופלג במעלה מאוד. ויש אחד, שאינו יכול לגמור הענין כ"א עם מיתתו. [...] כי הרבה יסורין ודברים קשים עוברין עליו, אך על ידי גדלותו ומעלתו עובר על כולם, ועושה פעולות השדה כמו שצריך: וכשזוכה לתקן הנשמות ולהכניסם, אזי טוב ויפה מאוד להתפלל, כי אזי התפילה על תיקונה: וזה הבעל השדה, הוא משגיח ומשתדל תמיד להשקות האילנות ולגדלם, ובשאר תיקוני השדה. ולהרחיק האילנות זה מזה הרחקה הראוי, שלא יכחיש אחד את חבירו. כי לפעמים צריך להראות למקורב גדול הרחקה גדולה, כדי שלא יכחיש את חבירו.

ב דע, שכשהנשמות עושין פירות שעושין רצונו של מקום. אזי מאירין עיני בעל השדה, ויכולין להיות צופין ורואין במקום שצריך. וזה בחי' (בצדנר נג) שדה צופים. אבל כשאין עושין רצונו יתברך חס ושלום, אזי נתחשכים עיניו חס ושלום. וזה בחי' שדה בוכים (אהלות פ' יח ע"ק ה ע"ב ע"ש), כי בכי הוא קילקול הראות, [...] וכשעיניו מאירות וצופות, [...] אזי יכול להסתכל בכל אחד ואחד, להביאו אל התכלית. היינו שיכול להסתכל בהדיבור של כל אחד, אם אינו על תיקונו בשלימות, [...] אזי הוא מביאו אל התכלית...

שיעור 3: מה בין הטלת ספק דיכאון וייאוש

רבי נחמן מברסלב, "ליקוטי מוהר"ן" תניינא יב

כשאדם הולך אחר שכלו וחכמתו, יוכל ליפול בטעותים ומכשולות רבים, ולבא לידי רעות גדולות ח"ו. ויש שקלקלו הרבה, כגון הרשעים הגדולים מאד המפורסמים, שהטעו את העולם, והכל הי' ע"י חכמתם ושכלם. ועיקר היהדות הוא, רק לילך בתמימות ובפשיטות בלי שום חכמות. ולהסתכל בכל דבר שעושה, שיהי' שם הש"י. ולבלי להשגיח כלל על כבוד עצמו, רק אם יש בזה כבוד השי"ת יעשה, ואם לאו לאו, ואזי בוודאי לא יכשל לעולם. ואפילו כשנופל ח"ו לספיקות, ויש שנפילתו גדולה מאד מאד ר"ל, שנופל לספיקות והרהורים, ומהרהר אחר השי"ת. אעפ"כ, הנפילה והירידה היא תכלית העליה.

כי דע, כי שורש כל הבריאה הוא הכבוד, כי כל מה שברא הקדוש ברוך הוא לא בראו אלא לכבודו, [...] ובכל חלק וחלק מהבריאה, יש בו בחי' כבוד מיוחד, [...] ואפי' בעבירות ודברים רעים ח"ו, ששם אין כבודו ית', [...] שיש גבול להכבוד שלא יתפשט לשם [...] אבל דע, כי אעפ"כ בוודאי גם הם מקבלים חיות ממנו ית', ואפי' מקומות המטונפים או בתי ע"ז, צריכין גם כן לקבל חיות ממנו ית'. אך דע, כי הם מקבלים מבחי' מאמר סתום, שהוא בראשית מאמר סתום (ע' חא"ג שבת קד ד"ה עם סתופה טאטר סתום), שהוא כולל כל המאמרות, וכולם מקבלים חיות ממנו. והכבוד של המאמר סתום, הוא סתום ונעלם בתכלית ההסתרה. [...] וע"כ כשאדם נופל חס ושלום [...] לבחי' מקומות המטונפים, ונופל לספיקות והרהורים ובלבולים גדולים. ואזי מתחיל להסתכל על עצמו, ורואה שרחוק מאד מכבודו ית', ושואל ומבקש איה מקום כבודו, מאחר שרואה בעצמו שרחוק מכבודו ית', מאחר שנופל למקומות כאלו ר"ל. וזה זה עיקר תקונו ועלייתו, בבחי' ירידה תכלית העליה המובא בספרים. כי אי"ה מקום כבודו, זה בחי' הכבוד עליון של המאמר העליון, דהיינו המאמר סתום בראשית כנ"ל, שמשם נמשך חיות למקומות האלו. נמצא כשמבקש ומחפש אי"ה מקום כבודו, בזה בעצמו הוא חוזר ועולה אל הכבוד העליון, שהוא בחי' אי"ה, [...] כי יש קליפה, שהיא מעקמת ומסבבת הלב, בעיקומים וסיבובים ובלבולים הרבה, והיא בחי' קליפת נוגה. [...] וכשאדם נופל לשם, שזה בחי' מקומות המטונפים, ואזי מבקש וצועק אי"ה מקום כבודו, וזה בעצמו תקונו, כי חוזר ושב אל הכבוד העליון, שהוא בחי' אי"ה [...] כי זה עיקר התשובה, כשאדם מבקש ומחפש אחר כבודו יתברך, ורואה בעצמו שרחוק מכבודו יתברך, ומתגעגע ושואל ומצטער אי"ה מקום כבודו, וזהו בעצמו תשובתו ותיקונו כנ"ל. [...] כי כשאדם הולך בדרך, או כשהולך בדרכים ברוחניות, אזי התורה הולכת לפניו, [...] ולפני כל תורה, יש בחינות ספיקות הנ"ל. כגון בחידושי תורה, קודם שמחדשין יש כמה ספיקות ובלבולים קודם שמברר ומלבן הדבר כראוי. ואלו הספיקות, הם בחי' עץ הדעת טו"ר, שהוא בחי' נוגה. וכשמגיע אל התורה בעצמה, זה בחי' עץ החיים [...] והכלל כשנופל לשם ח"ו, אזי כשמתחיל לבקש איה מקום כבודו, בזה הוא מחיה את עצמו מחיות הקדושה. כי חיות הקליפות הוא רק מההסתרה, מה שנסתר השם יתברך שם בתכלית ההסתרה, עד שאין יודעין ממנו יתברך כלל. [...] ואחר כך זוכה לעלות משם לגמרי אל הקדושה בעצמה, דהיינו במקום התגלות כבודו יתברך, כי עיקר הקדושה שיתגלה כבודו יתברך.

שיעור 4: תפילה וליקוט הפרחים

ר' נחמן מברסלב, "ליקוטי מוהר"ן" סה

כי כל דיבור ודיבור הוא עולם מלא, וכשאדם עומד להתפלל, ומדבר דיבורי התפלה, אזי הוא מלקט ציצים ופרחים ושושנים נאים. כאדם ההולך בשדה, ומלקט שושנים ופרחים נאים אחת לאחת, עד שעושה אגודה אחת. ואח"כ מלקט עוד אחת לאחת ועושה אגודה אחרת ומחברם יחד, וכן הולך ומלקט ומקבץ כמה וכמה אגודות יפים ונאים. כמו כן הוא הולך בתפילה מאות לאות, עד שמתחברים כמה אותיות, ונעשה מהם דיבור. וכן עושה בתיבות שלימות, ואח"כ נתחברין ב' התיבות. ואח"כ הולך ומלקט יותר, עד שגומר ברכה אחת. ואח"כ מלקט יותר ויותר, והולך מאבות לגבורות, ומגבורות לקדושות, וכן הולך להלן יותר. מי יפאר גודל פאר הלוקטים והקיבוצים, שאדם מלקט ומקבץ בדיבורי התפלה. וכשהדיבור יוצא, והדיבור הוא יוצא מהנפש, [...] והדיבור בא ונשמע לאזניו, [...] אזי הדיבור מבקש ומתחנן מהנפש, לבל תפרד ממנו. ותיכף כשיוצא אות ראשונה, כגון אות ב"ת מתיבת ברוך, אזי מבקש ומתחנן מהנפש לבל תפרד ממנו. כי איך תוכל להתפרד ממני, לגודל ההתקשרות והאהבה שיש בינינו. כי אתה רואה את יקר יופיי וזיווי והדרי ותפארתי, ואיך תוכל לנתק עצמך מפני ולפרוד מאתי. הן אמת, שאתה צריך לילך יותר, כדי ללקט עוד סגולות יקרות וחמודות גדולות, אבל איך תוכל לפרוד ממני ולשכוח אותי, עכ"פ תראה שבכל מקום שתלך ותבוא לשם לא תשכח אותי, ולא תפרד ממני. מכ"ש כשגומר תיבה אחת, אזי כל התיבה מבקשת כל הנ"ל. ומלפפת ומחבקת אותו, ואינה מנחת אותו לילך מאתה כנ"ל. ובאמת הוא צריך ומוכרח לדבר עוד הרבה דיבורים, וכמה ברכות וענינים עד גמר התפילה. ע"כ הכלל שצריך לעשות אחד מכל התפילה כולה. [...] וכשעומד בהדיבור האחרון של התפלה, יהיה עדיין עומד בתיבה ראשונה של התפילה. [...] ואעפ"כ לא יתפרד אפי' מאות ראשונה של התפילה.

מיכאל אנדה, "מומו", עמ' 132-133

כאשר התקרבה עתה המטוטלת אט אט אל שפת הבריכה, עלה שם מן המים האפלים ניצן גדול של פרח. ככל שהתקרבה המטוטלת, כן הלך הנצן ונפתח, עד שנמצא מנח על חלקת המים במלא פריחתו. היה זה פרח כל כך נהדר ביפיו, שכמוהו לא ראתה מעולם. דומה היה שכולו עשוי צבעים מאירים... [היא] נשתקעה כולה במראה ושכחה את כל אשר מסביב. עצם ניחוחו של הפרח נראה בעינייה כמשהו שאליו נכספה תמיד בלי לדעת מהו... כשהגיעה המטוטלת עד למקום שמעל לאמצע הברכה השחורה, כבר נתפרק הפרח כולו. אך בה בשעה התחל ניצן עולה מן המים האפלים... וכאשר התקרבה עתה... ראתה... כי הפרח הנפתח הפעם הוא עוד הרבה יותר נהדר... פרח זה היה שונה לגמרי מקודמו. גם את צבעיו שלו לא ראתה... מעודה... מעט מעט הבינה... כי כל פרח חדש נבדל תמיד מכל אלה שקדמו לו. וכי הפרח הפורח בשעה הנתונה הוא הנראה בעינייה כיפה מכולם... נדמה היה לה כי לעולם לא תראה מן החיזיון הזה. הפעלת התמיכה בקורא מסך

שיעור 5: לוחות הלב והבאר: המעיין והלב

ר' נחמן מברסלב, "ליקוטי מוהר"ן" ב

ומי שרוצה להמשיך ביאורי התורה, צריך מתחלה להמשיך לעצמו דיבורים חמים כגחלי אש [...] והדיבור נמשך מלב העליון [...] וצריך לשפוך שיחו בתפלה לפני השם יתברך, וע"י תפלתו נכמרו רחמי הש"י עליו, ונפתח לב העליון [...] ועל ידי הדיבור ממשיך ביאורי התורה ג"כ משם.

ולב הנ"ל הוא בחי' סלע [...] וסלע הוא בחי' צור, בבחי' (תהלים ק"ה) פתח צור ויזובו מים. [...] ובלב הזה כתובים כל ביאורי התורה, בבחי' (פשלי ג') כתבם על לוח לבך [...] ובשביל זה צריך כ"א ממפרשי התורה, קודם שמתחיל לבאר איזה ביאור, צריך לו מתחלה לשפוך תפלתו לפני השי"ת, כדי לעורר לב העליון, להשפיע עליו דיבורים כגחלי אש [...] וזהו החילוק בין הלומד מתוך הספר, ובין השומע מפי החכם עצמו.

כי השומע מפי החכם עצמו, בודאי נתקשר נשמתו עם נשמת החכם בשעת תפלתו כנ"ל, ויש לזה האדם חלק בביאור הזה.

המעייין והלב

ר' נחמן מברסלב, "מעשה משבעה קבצנים"

ויש הר, ועל ההר עומד אבן, ומן האבן יוצא מעין, וכל דבר יש לו לב, וגם העולם בכללו יש לו לב, [...] אבל הצפורן של הרגל של אותו הלב של העולם הוא מלובב [...] יותר מלב של אחר. וזה ההר עם האבן והמעייין הנ"ל עומד בקצה אחד של העולם, וזה הלב של העולם עומד בקצה אחר של העולם. וזה הלב הנ"ל עומד כנגד המעיין הנ"ל וכוסף ומשתוקק תמיד מאד מאד לבא אל אותו המעיין בהשתוקקות גדול מאד מאד, [...] אך מאחר שהוא מתגעגע אליו כ"כ [כל כך] מפני מה אינו הולך אל המעיין. אך כשרוצה לילך ולהתקרב אל ההר אזי אינו רואה השיפוע ואינו יכול להסתכל על המעיין, ואם לא יסתכל על המעיין אזי תצא נפשו, כי עיקר חיותו הוא מן המעיין, [...] וכשזה הלב היה מסתלק ח"ו, אזי יתבטל כל העולם כולו, כי הלב הוא החיות של כל דבר, ובוודאי אין קיום בלא לב. וע"כ [על כן] אינו יכול לילך אל המעיין, רק עומד כנגדו ומתגעגע וצועק כנ"ל.

וזה המעיין אין לו זמן, כי זה המעיין אינו בתוך הזמן כלל, אך עיקר הזמן של המעיין הוא רק מה שהלב נותן לו במתנה יום אחד. וכשמגיע היום להיות נגמר ונפסק, ואזי כשיגמר היום לא יהיה זמן להמעייין ויסתלק ח"ו, ואזי יסתלק הלב ח"ו כנ"ל ויתבטל כל העולם ח"ו כנ"ל, ואזי סמוך לגמר היום, אזי מתחילים ליטול רשות זה מזה [...] ומתחילין לומר חידות ושירים [...] נפלאים זה לזה [...].

וזה האיש חסד האמת הנ"ל יש לו השגחה על זה. וכשמגיע היום בסופו ממש להיות נגמר ונפסק, אזי זה האיש חסד האמת הוא נותן במתנה יום אחד להלב הנ"ל והלב נותן היום להמעייין, ואזי שוב יש זמן להמעייין...